

HUMANITIES

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.1.11>

ROLA WSPÓŁPRACY NARODOWO-KULTURALNEJ PORTOWYCH MIAST PARTNERSKICH ODESSA I VANCOUVER W STOSUNKACH UKRAIŃSKO-KANADYJSKICH

Anatoliy Bodrug

aspirant Katedry Historii Ukrainy

Odeskiego Narodowego Uniwersytetu imienia I.I. Miecznikowa (Odessa, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6718-4957

e-mail: anatech@ukr.net

Adnotacja. W niniejszym artykule omówiono mechanizmy współpracy kulturalnej Ukrainy i Kanady na przykładzie relacji portowych miast partnerskich Odessy (obwód odeski, Ukraina) i Vancouver (Prowincja Kolumbia Brytyjska, Kanada). Trafność pracy potwierdzają współczesne globalne testy, którym towarzyszą napięcia gospodarcze, pandemia, nastroje militarystyczne i podważanie fundamentów państwowych. To właśnie dziś dla Ukrainy ważne jest, aby utrzymywać stosunki dyplomatyczne z wieloma partnerami strategicznymi, którymi jest przede wszystkim Kanada i wspólnie kierować zasobami na rozwój tradycji kulturowych. Publikacja analizuje genezę zjawiska partnerstwa miast, analizuje działalność ukraińskiej diaspory Kanady, wspólne projekty kulturalne miast partnerskich, twórczość inteligencji odeskiej i organizacji miejskich. Do osiągnięcia celu pozyskano niezbędne źródła, historiografię, a także metody: analizy, metody historyczno-porównawcze i historyczno-genetyczne. Podmiotem prac są stosunki ukraińsko-kanadyjskie, a przedmiotem jest analiza współpracy między Odessą a Vancouverem. Ten artykuł ujawnia pytania dotyczące przejawów polilogii kulturowej różnych grup etnicznych.

Słowa kluczowe: ukraińska diaspora Kanady, miasta partnerskie, kultura ukraińska, polityka wielokulturowości w Kanadzie, Vancouver, Odessa, Vancouver Klub Mieszkańców Odessy.

THE ROLE OF NATIONAL AND CULTURAL COOPERATION OF THE PORT SISTER CITIES OF ODESA AND VANCOUVER IN UKRAINIAN-CANADIAN RELATIONS

Anatoliy Bodrug

Postgraduate Student at the Department of History of Ukraine

Odesa I. I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6718-4957

e-mail: anatech@ukr.net

Abstract. This article discusses the mechanisms of cultural cooperation between Ukraine and Canada on the example of the relationship between the port sister cities of Odesa (Odesa region, Ukraine) and Vancouver (British Columbia, Canada). The relevance of the work is confirmed by modern global tests, accompanied by economic tension, pandemic, militaristic sentiments and the undermining of state foundations. Today it is important for Ukraine to maintain diplomatic relations with a number of strategic partners, which is, first of all, Canada, and together to direct resources to the development of cultural traditions. The publication examines the genesis of the phenomenon of urban twinning, analyzes the activities of the Ukrainian diaspora in Canada, common cultural projects of twin cities, the creative activity of the Odesa intelligentsia and urban organizations. To achieve the goal, the necessary sources, historiography, as well as methods were involved: analysis, historical-comparative and historical-genetic methods. The object of the research is the Ukrainian-Canadian relations, and the subject of the work is the analysis of cooperation between Odesa and Vancouver. This article reveals the issue of manifestations of the cultural polylogue of various ethnic groups.

Key words: Ukrainian diaspora of Canada, twin cities, Ukrainian culture, policy of multiculturalism in Canada, Vancouver, Odesa, Vancouver club of Odesite's.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПОРТОВИХ МІСТ-ПОБРАТИМІВ ОДЕСИ ТА ВАНКУВЕРА В УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Анатолій Бодруг

аспірант кафедри історії України

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6718-4957

e-mail: anatech@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються механізми культурного співробітництва України й Канади на прикладі взаємин портових міст-побратимів Одеси (Одеська область, Україна) і Ванкувера (провінція Британська Колумбія, Канада). Актуальність роботи підтверджується сучасними глобальними випробуваннями, що супроводжуються економічним напруженням, пандемією, мілітаристськими настроями й підривом державних підвалин. Саме нині Україні важливо зберегти дипломатичні відносини з низкою стратегічних партнерів, якою є насамперед Канада, і разом спрямувати ресурси на розвиток культурних традицій. У публікації розглядається генезис феномена міського побратимства, аналізується діяльність української діаспори Канади, загальні культурні проекти міст-побратимів, творчість одеської інтелігенції та міських організацій. Для досягнення мети були залучені необхідні джерела, історіографія, а також методи: аналіз, історико-порівняльний та історико-генетичний. Об'єктом роботи є українсько-канадські відносини, а предметом – аналіз співпраці між Одесою та Ванкувером. Стаття розкриває питання проявів культурного полілогу різних етнічних груп.

Ключові слова: українська діаспора Канади, міста-побратими, українська культура, політика мультикультуралізму в Канаді, Ванкувер, Одеса, Ванкуверський Клуб Одеситів.

Вступ. «Великі й добрі справи завжди згуртовують людей» (Агеева, 2010: 794), – казав визначний австрійський письменник і філософ Стефан Цвейг. І дійсно, саме творча, духовна й політична єдність окремих людей і цілих народів завжди сприяла загальносвітовому розвитку. Історичний досвід свідчить, що політичні чвари, сепаратистські тенденції, громадянські й світові війни часто призводили до занепаду цивілізацій і націй, феодальної роздробленості, економічної розрухи й локальних або глобальних епідеміологічних ситуацій. Людству довелося пройти через жакливі випробування, перш ніж лідери геополітичних процесів збагнули про важливість загальносвітового братерства. Так, логічним завершенням Другої світової війни стало заснування 24 жовтня 1945 р. Організації Об'єднаних Націй, головною метою якої стала протидія можливим конфліктам і гарантування миру. Символічно, що серед членів-засновників ООН була й Україна, яка продовжила боротьбу за державний суверенітет на дипломатичному й культурному рівні. Героїзм українського народу було високо оцінено з боку багатьох країн світу, серед яких особливе місце займає Канада, що тоді понад півстоліття як приймала галицьких і буковинських фермерів, робітників і душпастирів. Після Другої світової війни проходила третя хвиля української еміграції до Канади (1950–1960 рр.), що відбувалась шляхом переміщення громадян, серед яких була військова, наукова й творча інтелігенція. З одного боку, нові переселенці підсилили внутрішні консолідаційні процеси, прорили в політичні кола країни й зміцнили північноамериканські позиції української громади, а з іншого, – діаспоріани налагодили міжнародні зв'язки. Українці Канади робили дві важливі справи: у вирі впровадження мультикультуралізму розвивали традиційну культуру поза етнічною територією та поступово створювали політичне підґрунтя для боротьби за суверенітет України. Важливою стала підтримка талановитої громади канадської провінції Британська Колумбія, в якій за даними на 1971 р. проживало 60 150 осіб українського походження (Fayna, 1976: 1). Велику роль в націєоб'єднуючому русі зіграли мешканці портового міста Ванкувера.

Основна частина. Історіографічну базу статті складають як закордонні дослідження, так і роботи українських учених-істориків, культурологів і політологів, серед яких варто зазначити напрацювання завідувачки відділу Одеського історико-красознавчого музею Людмили Дерун, яка досліджує культурний та експозиційний аспекти муніципального співробітництва, ретельно вивчаючи документальні джерела (договори), фото-, фоно- й відеоматеріали, геральдичні й вексиліологічні пам'ятки, а також цілу низку церемоніальних традицій, ключів, медалей, предметів декоративно-ужиткового мистецтва – символічних дарів від іноземних партнерів. Сферою наукових інтересів здобувача відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України Національної академії наук України Володимира Левчука є генезис і розвиток дипломатичних відносин Одеської області. Проте наразі відсутні наукові роботи, що присвячені комплексному дослідженню соціокультурного співробітництва між Одесою та Ванкувером у контексті українсько-канадських відносин.

Установлення дипломатичних зв'язків між окремими містами сягає IX ст. Із середньовічних хронік відомо, що за часів Франкського імператора Людовика I Благочестивого у 836 р. було укладено угоду між містами Ле-Ман (Франція) та Падерборн (Німеччина). Уже тоді подібні поріднені міста успішно здійснювали торгівлю, розв'язували спільні питання та взаємозбагачувались культурно. Проте до XIX ст. дипломатичні відносини між європейськими містами мали поодинокий характер. Напередодні Першої світової війни силою громадських діячів у 1913 р. у бельгійському Генті було засновано першу офіційну організацію – Міжнародний союз міст, завдяки якому було створено загальноприйняті правила укладення договорів між окремими містами. Саме це підсилило муніципальний рух, який отримав «друге дихання» після Другої світової війни й з утворенням у Парижі 28 квітня 1957 р. Всесвітньої федерації поріднених міст (Fédération mondiale des cités unies). Пріоритетами в співпраці міст-побратимів є такі напрями, як: культурний обмін, ділові зв'язки, професійні контакти між навчальними закладами, науково-технічне співробітництво, гуманітарна допомога (Дерун, 2005: 39).

До 1950-х рр. у Радянському Союзі не відбувалось регулярного укладення договорів між містами. Муніципальний рух у Союзі Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) мав перепони через революційні події, воєнні труднощі й ідеологічні заборони. Урядом усіяко заохочувались зв'язки з містами держав-учасниць Ради економічної взаємодопомоги, а співпраця з містами капіталістичних країн досить жорстко обмежувалась. У 1964 р. була утворена Асоціація зі зв'язків радянських і зарубіжних міст, метою створення якої стала координація співпраці міст-побратимів. Тоді ж до культурного обміну стали залучати не лише міську владу, але й лояльну до радянського режиму громадськість (митців, науковців, активістів),

яка мала інформувати іноземних колег про досягнення Країни рад. Основними формами співпраці міст-побратимів у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. було листування між міською владою, обмін делегаціями міських і муніципальних властей, групами лекторів і фахівцями міського господарства (Левчук, 2016: 180).

Хоча першим офіційним містом-побратимом Одеси стало фінське місто Оулу, з яким муніципалітет Перлини у моря уклав угоду влітку 1957 р., відомо, що були й інші приклади побратимства, які тоді, однак, не отримали документального узгодження. Так, 14 серпня 1944 р. муніципалітет канадського портового міста Ванкувера (Британська Колумбія) за підтримки української діаспори офіційно звернувся до Одеської міської Ради з листом, в якому йшлося: «Прийміть це як знак захоплення та поваги надзвичайною стійкістю радянських громадян у боротьбі проти фашистських орд, які настільки безжально спустошили вашу країну, як ознаку участі, доброзичливості й дружби до народу СРСР і міста Одеси. Муніципалітет міста Ванкувера вважає за честь бути порідненим із містом Одесою» (Лебедева, 1989: 3). 25-й міський голова Джонатан Корнетт широко підтримував культурні проекти української діаспори, що відзначилась особливою активністю в багатобарвному розвитку Ванкувера. На честь визволення Одеси українською громадою Британської Колумбії було організовано концерт Ванкуверського симфонічного оркестру, який виконав низку творів українських і російських композиторів. Проте тоді тимчасова одеська міська влада не мала необхідних повноважень, до того ж за вказівкою Народного Комісаріату Закордонних Справ СРСР та його керівника В'ячеслава Молотова голова Одеського міськвиконкому Борис Давиденко не зміг на гідному рівні оцінити старання канадських друзів. Поступово з 1972 р. за часів правління інженера-промисловця Володимира Шурко муніципалітети міст почали приймати деякі спільні економічні рішення, що привели до тісної співпраці. Отже, угоду про братерські взаємовідносини було прийнято лише через 35 років, 6 серпня 1979 р. Мер Ванкуверу – Джек Волріч – і голова виконкому Одеської міської Ради народних депутатів Анатолій Малихін власними підписами закріпили взаємовигідні дружні стосунки двох портових міст. У 1988 р. до Одеси з робочим візитом приїхав мер Ванкувера Джордж П'юел і депутати Ванкуверської міської ради, метою візиту яких став культурний взаємообмін та економічні перспективи. У 1990 р. була створена Асоціація поріднених міст України. Однією з найстаріших учасниць Асоціації є Одеса (Дерун, 2005: 39). З отриманням Україною незалежності було організовано подорож одеських вчителів і школярів-відмінників освіти до Ванкуверу. Своєю чергою в 1991 р. ванкуверські діти відвідали Перлину у моря. Через три роки до Одеси приїхав відомий американо-канадський архітектор, урбаніст Майкл Геллер, який зустрівся з одеськими колегами. На зустрічі було обговорено перспективи розвитку містобудування. Торкались фахівці й питання проектування паркового ландшафтного дизайну для озеленення одеських краєвидів. Досить глибоко ілюструє історію дипломатичних відносин Південної Пальміри експозиція «Міста-побратими Одеси», що було відкрито з нагоди 200-річчя заснування Одеси в 1994 р. в Одеському історико-краєзнавчому музеї. Серед експонатів можна побачити документи, сувеніри й витвори мистецтва, які були подаровані ванкуверськими делегатами одеським колегам. Виставка не лише символізує прихильність одеської громади до ванкуверців та української діаспори провінції Британська Колумбія, а й привертає увагу до стратегічності відносин між Україною та Канадою. У 1995 р. між Ванкувером та Одесою було налагоджено бізнес-співпрацю. Важливою є спортивна співпраця Одеси й Ванкуверу. Так, у 2006 р. Канадська футбольна ліга – клуб «Ванкувер Вайткепс» – і муніципалітет міста поміж багатьох спортивних організацій сприяли розгляду Одеси як одного з осередків Чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. (UEFA Euro 2012). До 2007 р. було узгоджено інвестиційні проекти для туристичного й культурного розвитку Одеси. З 2009 р. за сприяння української діаспори Канади проводяться спільні тренінги й конференції з розвитку туристичного, рекреаційного й IT-бізнесу. Крім того, між містами налагоджено промислові зв'язки, узгоджено митні пільги й співпрацю морських портів.

У 1991 р. розпочалась четверта хвиля української еміграції до Канади, яка відбувалась шляхом заробітчан. Висококваліфіковані фахівці шукали кращої долі за океаном. У цей час у пострадянській Україні відбувалась політична криза й економічний занепад. Більшість українців, опинившись на чужині, асимілювалась серед англо-французького населення Канади. Але були й ті, що в серці зберегли теплу пам'ять про свою Батьківщину, насамперед про Одесу. У 2003 р. до Ванкуверу переїхала талановита одеситка, поетеса, фізикиня та громадська діячка Тетяна Стафесєва, яка в Канаді стала однією з лідерок українського національно-культурницького руху, майстерно просякнутого справжнім одеським колоритом. Батько Тетяни – Микола Стафесєв – генерал-майор, учасник Великої Вітчизняної війни й Почесний громадянин Одеси – стояв у витоків Всесвітнього клубу одеситів (далі – ВКО). Коли у 2008 р. Тетяна Стафесєва виступила з доповіддю про свого батька в ході проекту «Вони залишили слід в історії Одеси», що проходив у приміщенні ВКО, лідери клубу – одесити Леонід Рукман (тоді – директор ВКО), Валерій Хаїт (письменник, громадський діяч), Аркадій Креймер (інженер, краєзнавець) та Євген Голубовський (поет, журналіст, мистецтвознавець) – запропонували Тетяні створити у Ванкувері філію ВКО. Так, за підтримки небайдужих одеситів, українців Ванкуверу й членів муніципалітетів 18 вересня 2009 р. було утворено Ванкуверський Клуб Одеситів. Головною метою новоствореної організації стала підтримка старшого покоління канадських переселенців, головним чином вихідців з Одеси, а також усіх зацікавлених емігрантів із СРСР. Тетяна Стафесєва разом із колегами Лілією Карпіною, Інною Селівановою, Костянтином Карповим і Наталею Чайкун створила низку проектів, що й досі успішно діють під патронатом Ванкуверського Клубу Одеситів. Найпомітнішими з проектів Клубу є впровадження освітніх (вивчення історії Одеси, Ванкуверу, еміграції та цілих країн) і наукових програм (проведення конференцій і публікації збірок краєзнавчих і культурологічних статей), проведення

курсів англійської та французької мови й низка культурних проєктів (виставок, презентацій, фестивалів, друк літературного альманаху «Бриз» тощо). За правилом Ванкуверського Клубу Одеситів, членом організації може стати будь-яка людина, що поважає українську культуру, захоплюється одеським колоритом і бажає здійснювати організаційну чи фінансову допомогу. Одесит колишнім не буває. Це особливий дар, особливе ставлення до життя. У всіх компаніях, серед нових знайомих, які приїхали з різних країн і міст, одесити завжди виділялись. Особливо своєю любов'ю до Одеси – це «наш загальний «діагноз»» (Швец, 2017).

Ванкуверський клуб одеситів працює за трьома основними напрямками:

- 1) освітнім – проведення лекцій і зустрічей із фінансистами, юристами, лінгвістами й соціальними працівниками, що допомагають у вивченні канадської історії, мови й законодавства країни;
- 2) медичним – при Клубі працює «Школа здоров'я», що функціонує за підтримки висококваліфікованої лікарки Лілії Карпіної, яка разом із колегами надає цінні консультації з охорони здоров'я;
- 3) розважальним – однією зі структурних підрозділів Клубу є «Студія смішних репріз», якою керують талановиті актори Алекс Счастлівенко й Сергій Шевченко. До роботи студії залучено багато волонтерів. У 2012 р. за підтримки Американської ліги Клубу веселих і кмітливих (далі – КВК) та її президента Євгена Камінського Ванкуверським клубом одеситів було проведено першу гру, що збрала близько 250 глядачів. Театрально-концертний напрям клубу досить успішно об'єднує одеську громаду Ванкувера й знайомить канадців із регіональним колоритом і загальноукраїнським гумористичним мистецтвом.

На одному з літературних вечорів, що проходив за підтримки Ванкуверського Клубу Одеситів, було прийнято рішення про створення збірки поезії та прози українських емігрантів. У 2013 р. Клубом було розпочато роботу над літературним проєктом, який мав декілька завдань:

- 1) заповнення прогалини у вітчизняних виданнях на території Канади;
- 2) презентація перед широким загалом творчості молодих літераторів;
- 3) знайомство канадців з одеським колоритом та українською літературною традицією.

12 січня 2014 р. в офісі Peretz Center у Ванкувері відбулась урочиста презентація першого випуску літературного альманаху тихоокеанської Канади «БРИЗ». Зустріч збрала представників Ванкуверського Клубу Одеситів, 16 талановитих поетів і прозаїків, чії роботи представлені в збірці, художників, урядовців, громадських діячів, емігрантів та активних одеситів. Головним редактором «Бриз» виступила голова ВКО Тетяна Стафесва, дизайн обкладинки, підготовку макету й коректорську роботу взяв на себе канадський журналіст Лев Візен. Для відбору творів було створено редколегію, в яку увійшли працівники Клубу й активні члени діаспори: Т. Стафесва, І. Селіванова, С. Шевченко, Ю. Огуз, А. Белкін, М. Тарсіна й Р. Татур. Друк примірників Альманаху було здійснено в Одесі у видавництві «Оптимум». За підтримки Всесвітнього клубу одеситів примірники «Бриз» було надіслано до канадського Торонто й Ванкувера. Зібрані в першій збірці твори дуже різні за змістом, стилем та якістю «друкарського продукту», але, мабуть, саме цим розмаїттям альманах і цікавий (Шевченко, 2014). Тематами літературних творів стали: туга за Батьківщиною, одеські розповіді, нариси про життя ванкуверської громади, гумористичні замальовки. Збірка мала неабиякий успіх, тому через три роки, 25 серпня 2017 р., в Одесі в приміщенні Всесвітнього клубу одеситів відбулась друга презентація альманаху тихоокеанської Канади «БРИЗ», до якого увійшли твори вісімнадцяти ванкуверських авторів. На зустрічі відбулись публічні літературні читання, виступи членів ВКО, критиків і музикантів. В альманаху представлені твори трьома мовами: українській, російській та англійській. Завдяки видавничій діяльності Ванкуверського Клубу Одеситів світ дізнався про творчість талановитих канадських літераторів – вихідців з України: Сергія Шевченка, Юрія Огуза, Галини Демірбаш, Маргарити Тарсіної, Катерини Кобзар, Володимира Шаповала й багатьох інших.

Отже, головними завданнями Ванкуверського Клубу Одеситів є:

- 1) налагодження зв'язків між одеситами Ванкувера й інших міст Канади;
- 2) збереження неповторного одеського колориту, вивчення історії міста й розвиток української культури;
- 3) надання соціальної допомоги одеським ванкуверцям і одеситам в Україні;
- 4) розвиток туристичних зв'язків, проведення екскурсій в Одесі й Ванкувері;
- 5) ведення переговорів із муніципалітетами портових міст-побратимів;
- 6) пошук та освоєння спонсорських коштів для культурницьких проєктів Ванкуверського Клубу Одеситів;
- 7) відстоювання інтересів українців Канади в політичній площині.

Висновки. Отже, українська громада Ванкувера сприяла розвитку багатобарвних братерських відносин з Одесою, що позначилось на економічному, політичному, культурному й промисловому потенціалі як самих портових міст, так і на міждержавному україно-канадському рівні. У своїй історичній перспективі розбудова відносин між містами-побратимами пройшла довгий шлях, насичений воєнними обставинами, ідеологічними перепонами й економічними труднощами. Так, муніципалітет Ванкувера, високо оцінюючи внесок одеситів у перемогу в Другій світовій війні, протягнув дружню руку ще в 1944 р., але тодішня радянська влада не відповіла на цей заклик. Унаслідок ідеологічного потепління 6 серпня 1979 р. Одеса й Ванкувер уклали угоду, яка діє і нині. За 42 роки співпраці портові міста здійснили роботу за багатьма напрямками: промисловим, містобудівним, краєзнавчим, туристичним, рекреаційним, спортивним, екологічним і бізнесовим. Муніципалітет Ванкувера здійснив низку інвестицій у розвиток Одеси, а вдячні громадяни Перлини у моря створили експозицію «Міста-побратими Одеси», де широко представлено ванкуверські артефакти, які майстерно ілюструють історію україно-канадської співпраці. Українська діаспора Ванкувера веде активну національно-культурницьку роботу. Так, 18 вересня 2009 р. за сприяння талановитих членів Всесвітнього клубу

одеситів і свідомої одеситки Тетяни Стафеевої було створено Ванкуверський Клуб Одеситів, що працює за освітнім (курси англійської мови, краєзнавство, юридичні консультації), медичним (надання кваліфікованої лікарської та соціальної допомоги) і розважальним (участь у фестивальному русі, КВК тощо) напрямом. Метою Клубу є допомога старшому поколінню емігрантів та об'єднання всіх небайдужих до одеської культури громадян Канади. Досить важливим став літературний проєкт «Бриз», який із 2014 р. знайомить увесь світ із поезією та прозою талановитих ванкуверських українців. Таким чином, співпраця Одеси й Ванкувера є успішним регіональним прикладом стратегічних відносин між Україною та Канадою.

Список використаних джерел:

1. Агеева Е.А. Всемирная энциклопедия афоризмов. Собрание мудрости всех народов и времен. Москва : АСТ, 2010. 931 с.
2. Альманах тихоокеанской Канады БРИЗ / под ред. Т.Н. Стафеевой. Вып. 1. Одесса : Оптимум, 2013. 315 с.
3. Альманах тихоокеанской Канады БРИЗ / под ред. Т.Н. Стафеевой. Вып. 2. Одесса : Оптимум, 2017. 298 с.
4. Дерун Л.В. Экспонаты Одесского историко-краеведческого музея о международных связях Одессы. *Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею* / За ред. В. В. Солодової. № 1. Одесса : Астропринт, 2005. С. 39–42.
5. Интернациональные связи города Одессы с зарубежными городами-побратимами / сост. : В.Е. Карлаш. Одесса : Знание, 1976. 20 с.
6. Левчук В.В. Розвиток зв'язків Одеси з містами-побратимами. *Архів. Історія. Сучасність* : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю Державного архіву Одеської області (1920–2015), м. Одеса, 3–4 вересня 2015 р. / Ред. кол. : В.В. Левчук (голова) та ін. Одеса : Бондаренко М.О., 2016. Вип. 2. С. 180–185.
7. Николаева М.Е. Международные отношения. Одесситы протягивают руку дружбы. *Одесский вестник*. 2006. № 96–97. С. 5.
8. Одесса и породненные с ней города : краеведческий очерк / Под ред. Ф.С. Лебедевой; авт. кол. : А.Г. Белоус, И.М. Дузь, Ю.А. Гаврилов, Ю.М. Мазур и др. Одесса : Маяк, 1989. 192 с.
9. Поріднені міста. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Н – П / Голов. ред. кол. Ю.С. Шемшученко; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ : Українська енциклопедія, 2002. Т. 4. С. 667.
10. Швец А. Канадский президент из Одессы – Татьяна Стафеева. *Одесская жизнь*. 2017. 9 августа. URL: <https://odessa-life.od.ua/article/8349-kanadskiy-prezident-iz-odessy-tatyana-stafeeva> (дата звернення: 21.05.21).
11. Шевченко С.А. Литературный альманах для русскоязычных читателей. *Ванкувер и мы – Vancouver & Us – Vancouver's Russian Newspaper*. 2014. January 28. URL: <https://vancouverandus.com/literaturnyj-almanakh-dlya-russkoyazy-6086> (дата звернення: 09.06.21).
12. The Power of Cities in International Relations / Ed. S. Curtis. New York : Routledge, 2014. 200 p.
13. Ukrainian Canadiana / Ed. N. Faryna, Art director P.M. Sembaliuk. Edmonton : Ukrainian Women's Association of Canada, 1976. 96 p.

References:

1. Ageyeva, Ye.A. (2010). *Vsemirnaya entsiklopediya aforizmov. Sobraniye mudrosti vsekh narodov i vremen* [World Encyclopedia of Aphorisms. Collection of wisdom of all peoples and times]. Moskva: AST. [in Russian].
2. Stafeyeva, T.N. (Ed). (2013). *Al'manakh tikhookeanskoy Kanady BRIZ* [Almanac of Pacific Canada BRIZ]. (Vol. 1.) Odesa: Optimum. [in Russian].
3. Stafeyeva, T.N. (Ed). (2017). *Al'manakh tikhookeanskoy Kanady BRIZ* [Almanac of Pacific Canada BRIZ]. (Vol. 2.) Odesa: Optimum. [in Russian].
4. Derun, L.V. (2005). Ekspوناتy Odesskogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya o mezhdunarodnykh svyazyakh Odessy [Exhibits of the Odesa Museum of History and Local Lore on the international relations of Odesa] (V. V. Solodova Ed.). *Visnyk Odes'koho istoriko-kraeyeznavchoho muzeyu – Bulletin of the Odesa Museum of History and Local Lore*. Odesa: Astroprint, (1), pp. 39–42. [in Russian].
5. Karlash, V.Ye. (Comp.). (1976). *Internatsional'nyye svyazi goroda Odessy s zarubezhnyimi gorodami-pobratimami* [International relations of the city of Odesa with foreign sister cities]. Odesa: Znaniye. [in Russian].
6. Levchuk, V.V. (2016). Rozvytok zv'azkiv Odessy z mistamy-pobratymamy [Development of Odesa's ties with twin cities]. Abstracts of Papers 2015: *Arkhiv. Istoryia. Suchasnist'*. (pp. 180–185). Odesa: Bondarenko M.O. [in Ukrainian].
7. Nikolayeva, M.Ye. (2006). Mezhdunarodnyye otnosheniya. Odessity protyagivayut ruku druzhby [International relationships. Odessans lend a hand of friendship]. *Odesskiy vestnik – Odesa Bulletin*, pp. 96–97, 5. [in Russian].
8. Lebedeva, F.S. (Ed.). (1989). *Odessa i porodnennyye s ney goroda: kraevedcheskiy ocherk* [Odesa and its sister cities: an essay on local lore]. Odesa: Mayak. [in Russian].
9. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2002). Poridneni mista [Twin cities]. *Yurydychna entsyklopediya: v 6 t. N – P*. (Vol. 4). Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediya. [in Ukrainian].
10. Shvets, A. (2017). Kanadskiy prezident iz Odessy – Tat'yana Stafeyeva [Canadian President from Odesa – Tatiana Stafeyeva]. *Odesskaya zhizn' – Odesa life*, 9 avgusta. Retrieved from: <https://odessa-life.od.ua/article/8349-kanadskiy-prezident-iz-odessy-tatyana-stafeeva>[in Russian].
11. Shevchenko, S. (2014). Literaturnyy al'manakh dlya russkoyazychnykh chitateley [Literary almanac for Russian-speaking readers]. *Vankuver i my – Vancouver & Us – Vancouver's Russian Newspaper*, January 28. Retrieved from: URL: <https://vancouverandus.com/literaturnyj-almanakh-dlya-russkoyazy-6086> [in Russian].
12. Curtis, S. (Ed.). (2014). *The Power of Cities in International Relations*. New York: Routledge. [in English].
13. Faryna, N. (Ed.). (1976). *Ukrainian Canadiana*. Edmonton: Ukrainian Women's Association of Canada. [in English].